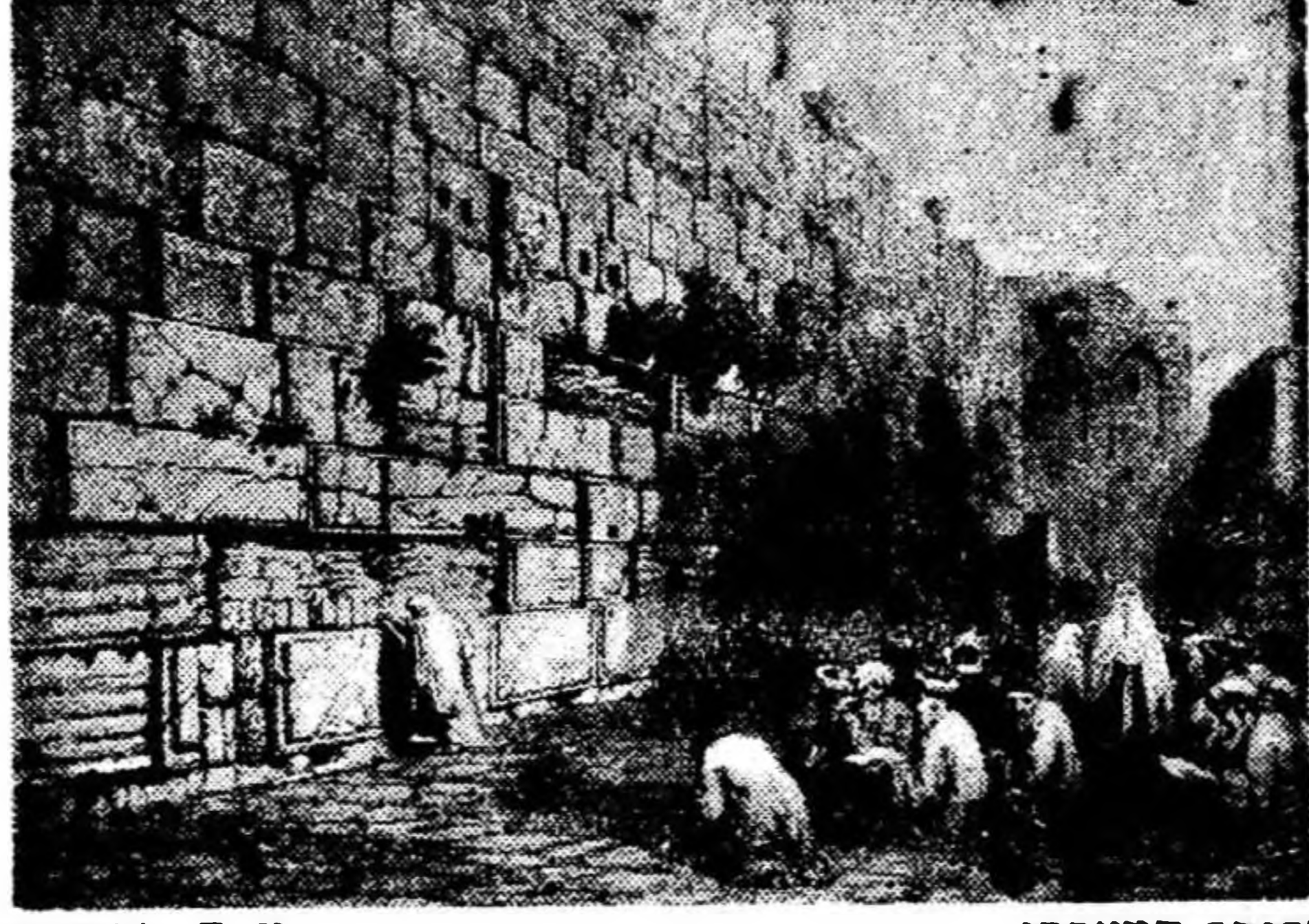

סוף ראשון

שמש זקן היה בבית מדרשו הישן. ויש אומרים בבית הכנסת הגדול. ר' ירוחם ברבי תנחום שמו. ויש אומרים ר' תנחום ברבי ירוחם שמו. שמספרים עליו דבר זה. אחרים אומרים. לא כי. אלא זה שאירעו דבר עם השמש שמו כך או כך. אני שאיני מכיר אלא שמות השמשים ששימשו עשרה דורות קודם שיצאתי מעירי אין בידי להכריע אלא לספר. לגוף הענין אין השם מוסיף כאן כלום. אף על פי שדבר ברור הוא שהווייתו של אדם ואין צריך לומר גלגולי נשמתו ניכרים משמו.

מניח אני את שאין בידי לברר ואני מספר את שיש בידי לספר. נגיד אחד מנגידי עירנו לקח לו לחתן בן גדולים ובן תורה. מלבד מעלות אלו של חתן הגביר מעלה יתירה היתה בו. שהיה יודע לחדש בכל מקום. ואפילו במקומות שמפורשים מתוך עצמם. ביטשאטש שלהוטה אחרי חידושי תורה להוטה היתה אחר חידושינו. אם ראית תלמיד חכם עומד עמו ואזניו זקופות. דע שבשביל שנודמן לו לשמוע חידוש. איני יודע אם מתוך שמבקשים היו לשמוע הירבה לחדש חידושים. או אם משום שידעו בו שמחדש חידושים ביקשו לשמוע. כיון כך ובין כך. הכשר עודנו בין שיניו. טרם יכרת. אינו מספיק לפוסקו בשכלו עד שהדברים יוצאים מפיו. איני מתכווין לטיב חידושינו. אלא לחפץ החידוש שעלה על כח המעצור. זה כללו של ענין פרטי הענין כך הם.

שבת אחד בשעת קריאת התורה ישב לו במקומו שבמזרח. שקנה לו חמיו מזקן אחד שעלה לארץ ישראל. וחומש מלא פירושים בידו. הקורא

הכותל המערבי ז"ה ברפלאם

קרא בתורה וכל העם ישבו באימה וביראה ושמעו מלותיה של תורה. נפל לתוך דעתו חידוש בפרשת השבוע או בפירושה. הגביה את טליתו למעלה מעיניו והטה עצמו לזה שישב אצלו לימינו או לשמאלו והציע לו את החידוש. הביט עליו והיה תמיה. שיש אדם שמדבר בשעת קריאת התורה, כאילו יפה שיחתו של ילוד אשה מדברי אלקים חיים.

ואל תתמה על זה שהיה מתמה כל כך. לפי שבעירנו אין מסיחין בתפילה. ואין צריך לומר בקריאת התורה. משעה שפותחין את הספר ועד שגומרים כל הפרשה הכל מטים אזניהם ומכוונים לבם לכל מלה שנאמרה מפי הגבורה. זקנים שבדור מספרים. ששמעו מאבותיהם ואבותיהם מאבותיהם. שדורות הראשונים לא היו מפסיקים אפילו לברך את העולה. אלא שלש פעמים בשנה אחר קריאת מתנת יד זקן הכנסת נוטל את הספר וכל אחד ואחד בא ואומר לו שמו ושם אביו ומיסת ידו והוא מברך אותם ואת ביתם ואינו מזכיר שם מעות ואחר החג מביאים את נדבתם. משרבו ההוצאות הנהיגו לברך את העולים בכל שבת. ועדיין לא היו מזכירים לפני הספר שום ממון. משרבו פוסקי צדקה ברבים התחילו מכריזים על כל פרוטה שמתנדבים ונודרים. משרבו הוצאות יתירות שלא לצורך. כגון על חזנים שמכבדים את עצמם בגרונם ועושים קומדיאות מן התפילות פרצו גדרם של ראשונים ומפסיקין בין פרשה לפרשה כדי לברך את העולה וכן כל מי שהוא מצוה לברכו. ולא עוד אלא שמוסיפין על שבעת הקרואים. ולא עוד אלא שמחתיכין את הפרשיות כזיתים. לא די שמרבים קנאה ושנאה בין המתברכים. אלא שנמצאים שומעים שמות יתירים על השמות שבתורה.

מניח אני עיטורי דברים מפני גופי דברים. ובכן ישב לו אותו תלמיד חכם בקריאת התורה ונפל לתוך דעתו חידוש בפרשת השבוע. הטה עצמו לזה שישב על ידו והציע לפניו את חידושו. ראה השמש זקן בו פנים של תוכחה. כיון שלא השגיח בו הביט בו בזעם. כיון שלא הפסיק הכה באצבע האמצעית וקרא נו נו. כיון שלא הפסיק חזר והכה השמש באצבעו כדי להסות אותו. כיון שלא הפסיק ירד השמש ממקום עמידתו מן הבימה ובא לו אצלו למזרח ונטלו בזרועו והוציאו מבית התפילה.

רעשה כל העיר. מימיה של ביטשאטש לא אירע שבייש אדם את חבירו במקום קדוש. ואין צריך לומר שלא הורידו אדם ממקומו. כל שכן שמש עני לתלמיד חכם בן גדולים חתנו של גביר. ואף על פי שידעו בו באותו זמן שעשה לשם שמים הסכימה דעתם לקנוס אותו ואפילו להעבירו מן השמשות.

בשני בשבת זימנו את השמש לפני בית דינו של הגאב"ד. אמר הגאב"ד. פסול אני לו לדין. שמאהבתי לתלמיד חכם מתיירא אני שמא אטה את הדין לטובתו. יצאו והושיבו בית דין אחר.

שאל הדיין את השמש. אם יש לו ללמוד זכות על עצמו. ענה השמש ואמר. וכי יש זכות גדולה מזו שלא נשאתי פנים לבן גדולים ובן תורה כשבבלל שיחתו של מקום בשיחה שלו.

אמר הדיין. ולא בדברי תורה דיבר? אמר השמש. אבל בשעת קריאת התורה דיבר. אמר הדיין. דייך שהפסקת אותו. לבייש אותו ברבים מה הזיק אותך? אמר השמש. הלוא מחמלתי שחמלתי עליו הוצאתי אותו מבית המדרש. שאני ראיתי ענשה של שיחה בתפילה ובקריאת התורה. אלף בושות בעולם הזה ולא עונש אחד לעולם הבא.

אמר לו הדיין. אתה ראית ואחרים לא ראו? והרי כל הספרים מדברים באותו עון. והרי כל המוכיחים מוכיחים על אותו עון. ויש שתולים גזירת שנת ת"ח בעון שיחה בשעת התפילה.

אמר השמש. תוכחת ספרים תוכחה ועינים רואות חרדת אלקים. הביט עליו הדיין ואמר. מה פירוש עינים רואות. וכי כל העולם כולו רואים באבר אחר ואתה בלבד בעינים אתה רואה? ואימה זו שאתה מבעית אותנו בה מה רוצה כאן?

השפיל השמש עיניו ושתק. חזר הדיין ואמר. מה אתה משיב על דברי? הגביה השמש עיניו ועצם אותן. כמי שרואה דבר ומתיירא ממנו. ומהו אותו הדבר שנתירא ממנו. הם אותם המראות שאני בא לספר עליהם. שחזרו וניעורו והתחילו מראים עצמם לפניו.

הביט עליו הדיין וראה שכל מיני בעותים חורצים עצמם על פניו. אמר הדיין בלבו. דברים בגו. דברים בגו. אמר לו לשמש. אפשר שאתה מפרש לנו דברים שאמרת.

חזר והשפיל השמש את עיניו ואמר. אחת שאלתי מאת השם אותה צ"קשתי. שלא יתגבר ז"י עלי לומר דבר שאיני צריך. ותהלה לאל חי שכבר יצאו רוב שנותי ולא הוצרכתי לומר דבר שלא רציתי. ולואי שלא בא אותו מעשה ולא החזקתי לספר דברים שאיני כדאי. ברם דבר ברור הוא. יפה שתיקה מכל מקום. כיון שאמר יפה שתיקה מכל מקום עמד ושתק.

אמר לו הדיין. כמדומני שרצית לומר דבר. תקף עליו על השמש צערו וזקף עיניו באותם שיסבו עליו בדין והתחיל מדבר. אמר להם. לא כדי שאזכה בבית דין של מטה ולא כדי להתייפות לפני בעלי בתים מתיר אני את לשוני לגלות מסתורין של עולם. אלא כדי שתדעו ענשו של דבר שבני אדם מזלזלים בו.

פרק שני

הביט השמש על אותם שיסבו בדינו ועל אותם שנתכנסו לשמוע את דינו וחזר ואמר. זקנים שבדור שמעו מאבותיהם שאני שימשתי את מורנו הגאב"ד רבינו רבי משה השם יאיר גן עדנו עד ביאת הגואל וימליץ עלינו ועל כל ישראל טובות. רבינו רבי משה כמו שידעתם מתלמידיו של הקדוש רבי מיכל מנימירוב היה. שבעוונותינו שרבו נהרג בגזירת ת"ח. ובזכות סוד תיבה אחת שבתורה שמסר הוא הקדוש לרבינו רבי משה ניצל רבינו מחרבו של חמ"ל הרשע ימח שמו. יש אומרים בפרשת ואלה המשפטים היא אותה התיבה. ויש אומרים בפרשת האזינו היא. אחרים אומרים לא תיבה מסר לו. אלא נקודה אחת של הנסתרות והנגלות מסר לו. מי יבוא לחקור זאת. דיו לאדם שכמותי שמשלים את פרשיותיו עם תרגום ופירוש רש"י.

היתה לו לרבינו קרובה אחת זלאטי שמה. שהיא בלבד נשתיירה לו מכל משפחתו שנשחטה בימי חמ"ל הרשע. שם רשעים ירקב. אותה זלאטי בת בתו של רבי נפתלי מביא יח היתה. שהיה שתדלן גדול בדורו והרבה לעשות טובות לקהלות וליחידים. לבסוף נכנס בענין רע עם שר אחד משרי המלכות שהיה חייב לו שכר ארבע מאות חביות יין. שיסה בו השר את כלביו שהיה צד בהם חיות וטרפוהו. משם ינקום דמו.

מעשה רבי נפתלי סמוך לגזירת ת"ח אירע. וכשבאה הגזירה אבדה כל המשפחה. מי באש ומי במים. מי בחניקה ומי בסקילה. ממש כמו שפייט הפייט בפיוט: נתנה תוקף. ומי שניצל ממיתות משונות י"ו מת ברעב או בצמא. ואותה תינוקת בחמלת השם עליה הצילה עצמה מן המיתה שהחביאה עצמה ביערות ונתפרנסה מעשבים ככבשה תמימה וקרובה היתה לשכוח לשון בני אדם. מצאיה שרידי חרב שיצאו ממחבואיהם אחר שרפתה קצת הגזירה. לקחה עמהם והתחילו תועים מעיר לעיר ומקהלה לקהלה. מהם שביקשו לחזור לעירם ולא מצאוה. שרוב הקהלות נתלשו ממקומן ולא היו ניכרות מחמת החורבן. מהם

המשל והמשל

(סוף מעמוד 11)

אמר לו רבינו לאהרן, בני היאך עזבת אשה שקידשת כדת משה וישראל, אם אתה חטאת, אשתך מה חטאה, שלא זקפת אצבע להוציאה ממוסרות העיגון. כמה גרוע החטא, שנעקרה ממך מדת ישראל מדת רחמנות.

געה אהרן בבכייה וצעק צעקה גדולה ומרה, לא נתנו לי, לא נתנו לי לבוא, בקברותיהם קברו אותי, בקברי גויים. צלב העמידו על קברי. שתי וערב, מחיצה עשו ביני ובין ישראל, שלא ליתן לי רשות ליכנס לבית יהודי. אם יצאתי מקברי להודיע לה לאשתי בחלום שאני מת והיא מותרת לעולם נזקף הצלב ועמד כנגדי ולא נתן לי לבוא אצלה. רבי, גיהנם קשה, צערי על אשתי שהנחתיה עגונה קשה הימנה.

ראיתי דמעה בעינו של רבינו ושמעתי שהוא שואל, בני היאך הגעת לכאן ובאיזה עון באה מיתתך? ושמעתי את אהרן עונה. מחמת חרדה שחרדתי איני זוכר את הלשון, אבל אני זוכר את הענין. ואם יש חילוק בין לשונו ללשוני, בגוף הענין איז חילוק. אלא הוא בלשון אני דיבר, שבעלי הדקדוק קורין לזה מדבר בעדו, ואני עוטר את לשונו בלשון הוא. הוא היה מספר ובוכה, מספר וגונח ומתאנח ואני כמי שמספר שמועה רחוקה.

ובכן משראה אהרן את הצרות שמצויות לבוא על ישראל התחיל משתומם על מה עשה השם לאומה הזאת. מה חרי האף הגדול הזה. העמיק חקר ולא מצא מענה. התחיל מעיין בספרי מחקר ובספרי קבלה, בקנה ובפליאה. צדיק מעיין בחכמת הקבלה מוסיף יראה על יראה. אדם שלא נגמלו שנותיו מעיין בספרי קבלה מכניס מהומה לתוך נפשו. ואין צריך לומר מי שמילא כריסו בספרי חקירה. לא די שאינו מעלה

את נפשו ביראת השם אלא שנופל לעמקי הקליפות כך אהרן. לא די שלא נתישב לבו אלא הגיע לידי דעה נפסדת שאלקי ישראל סר חס ושלוש מעמו ישראל ונעשה לנו חס ושלוש לאויב.

בא לטהר מסייעין אותו, בא לטמא פותחין לו. אמר נבל בלבו, אראה מה אומרים חכמי האומות. התחיל מייגע עצמו בלשון ליטיין ולמד בשנה אחת מה שאין כל הכמרים כולם לומדים בשבע שנים.

כשאדם אובד דרכו השטן מוליכו. בא השטן והוליכו אצל הגלח. ספרים יש לגלחים שעוסקים במה למטה ומה למעלה מה לפנים ומה לאחור, וכן מביאים תירוצים של שטות על כל הספיקות שבעולם, שאחר חילוק הלשונות ברא הקדוש ברוך הוא בריות משונות שידיהם עשויות בצורת חרבות והיו חוקקים אותיות לספרים. יש מהם שנכתבו במזל מאדים וגבריאלי ממונה עליהם, וזה שקר גמור, שהרי גבריאלי אוהב ישראל ומלמד טוב על ישראל, ויש מהם שנכתבו במזל נוגה ובנות האדם שקלקלו בהן בני האלהים ממונות עליהם, וזה קרוב קצת לאמת. אבל צריך עיון, שהרי ריבה אחת מהן פירשה עצמה מן העבירה ועלתה לרקיע ונקבעה במזל כימה. קושרים אותם ספרים בעור החזיר וקוראים בהם ומחשיכים אור הנפש ולסוף יורדים לתהום, כמו שמרומז בפסוק וחושך על פני תהום. הוא תהום שהוא אותיות המות, שנקרא עולם הקליפות.

לקח אהרן מאותם הספרים שהשאל לו הגלח והיה מסתיר עצמו עמהם כדרך שעושים יראי השם, להבדיל, בין כסא לעשור, שסוגרים עצמם בחדרי חדרים והוגים בחכמת הקבלה לקשט נפשם בחכמת האמת ולהאיר עיניהם באור השם, ואהרן מה הוא, הסתיר עצמו כאשה סוטה והשקה את נפשו במים מאררים, באו בו המים המאררים למרים. שתי נשמות יש באדם, אחת מקיפה ואחת פנימית. חטא אדם רחמנא ליצלן נשמתו הפנימית יורדת למטה בעודנו חי.

ליל שבת אחד נשתייר אהרן יחידי בבית, ואשתו היכן היתה, לבקש את קבר אביה נסעה כידוע נעלם אביה של זלאטי ממש אתר מעשה

רבי נפתלי חמיו, ומעשה שניהם סמוך לגזירה שנת ת"ח היה. משנתמלא העולם הרוגים נשתקע הענין.

אירע, קצב אחד מעירנו הלך למקום אחד לקנות בהמות. נשתבח לסניו ערל אחד בבהמותיו שהן יסות מכל הבהמות, לפי שהן רועות בשדה שקבורים בה יהודים. שמע הקצב ועשה עצמו אינו מאמינו. קרא הערל לאמו. אמרה הערלית, אני שימשתי בביתו של נפתלי מוכר יין והיה חתנו מסייעו בעסקיו. יום אחד בא לכפר בקרון מלאה חביות יין והחשיך עליו היום. הלך ולו בחוץ אצל קרונו. היו לו לבעל הכפר שרים קטנים שהיו סמוכים על שולחנו. הריחו ריח יין ובאו ופתחו כל החביות שתו ונשתכרו. כיון שפג יינם התחילו מתייראים שמא יעניש אותם בעל הכפר, שהוא ערב למלכות שלא יסגרו בסוחרים שעוברים בגבול נחלתו ועוד, שאין כבודו של שר גדול שכמותו שעושים דבר במקומו אלא אם כן הוא מצוה. נטלו עצה והרגו את הסוחר. ידעו אנשי הכפר שיעלילו עליהם שהם הרגוהו, שכן דרך השרים, או שמעלילים על היהודים אי שמעלילים על עם הארץ. נטלוהו וקברוהו בשדה שאבדו שם קברים של יהודים. שמעה זלאטי ונסעה עם אשתו של הקצב לכפר לבקש את קבר אביה. נתעכבה ולא חזרה לשבת. לאחר סעודת ליל שבת שסעד אהרן על שולחן רבינו חזר לביתו וישב וקרא בפרשת השבוע. כשהגיע לקרוא בהפטרה נפל לו ספק בססוק אחד בנביא. ביקש לראות מה אומרים בו חכמי הגויים. הלך והוציא מתחת מטתו ספר מספריהם. נסתכל בו ולא היה יכול לקרות, שעין של ישראל בשבת קודש אינה סובלת כתב של גויים. נטל את הנר והדביקו על ספר אחר מספריהם. השטן עשה את שלו ועיני אהרן עשו את שלהן. היה קורא והולך עד שהגיע הנר לסופו ולא הרגיש. פגע הנר בספר ונשרף הספר באמצעיתו כמין עיגול. בא עליו הגלח בעלילה ועשה שוגג מזיד. וקרוב לוודאי שהיו דנים דינו למיתה משונה, להתכו לארבע חתיכות ולהשליך את בשרו לכלבים. נתן לו הגלח עצה נבערה לקבל את דתם ויפטררוהו מעונש מיתה. ולא עוד אלא שיעשו אותו חפשי מצרותיהם של ישראל. התחילו תרברים מסעסעים

בלבו כארס ולא היה בו כח לומר לאו. מכח שלא אמר לאו ניתן כח בידי הגלח. אמר לו הגלח. שמא אתה מתיירא מן היהודים. או מן הרב. הריני מביאך למקום רחוק שאין שם יהודי ולא ידעו היהודים עליך כלום. בחר בחיים של מיתה והחליף חיי עולם בחיי שעה. ובלבו דימה לברוח למדינה אחרת ושם יחזור לאלקי ישראל ויודיע לאשתו שתבוא אצלו. היה מתיירא שמא יכירו בו הגויים מה לבו חורש. כפל מעשים רעים להראות שתמים הוא עם אלהים. היה לבו מכה אותו. התחיל מענה גופו בצומות. אף על פי שידע שצום בלא תשובה אינו כלום. נתמעט חלבו ודמו מן הצומות. וביותר מן הצער והיסורים עד שחלה ומת. כיון שמת קברו אותו בקברי גויים והעמידו צלב על קברו. נעשתה מחיצה בינו ובין ישראל ולא ניתן לו לילך ולהודיע לאשתו בחלום שהוא מת והיא מותרת לעולם. בזמן שישראל עובד עבודה זרה כביכול ניתן כח בעבודה זרה להרע לו.

זה מעשה אהרן. להוסיף אני צריך דבר שיהיה יפה להקדימו. אותה שנה בשבת שובה קידם שהלכנו למקום שהלכנו. כלומר לסייר הגיהגם פתח רבינו את דרשתו בזה הלשון. דרכם של המוכיחים שפותחים בפסוק מפרשת השבוע ומסיימים בפסוק ובא לציון גואל. אבל אני אפתח בפסוק ובא לציון גואל. שמפסוק זה הוא יסוד האמונה ועמוד התשובה. שאם רואים כל השנים אותן הצרות וממתינים לקץ הגאולה ואינם אובדים באומות. הרי זה מוסיף כח וגבורה לחזור בתשובה שלימה. הוא שאני אומר רבינו זכר צדיק לברכה בעל רוח הקודש היה. וכבר עד שלא דיבר עם אהרן בגיהנם כבר ידע שלא פשע זה אלא משום שפקפק בקץ הימין. זה מעשה אהרן בעלה של זלאטי שנתגלגל לי על ידו שאראה כובד ענשם של המסיחים בתפילה ובקריאת התורה. ארוכה היא ההקדמה מגוף המעשה. קשה הימנה המעשה עצמו. לואי שלא באתי לספרו. ועכשיו שאני מספרו. ליאי שלא יהא נחשב כסיפור מעשה. אלא שילמדו מזה כמה צריכין להזהר שלא לדבר בבית הכנסת בשעת התפילה וביותר בקריאת התורה.